

Streszczenie

Niniejsza praca jest próbą całościowej rekonstrukcji myśli filozoficznej Gilberta Keitha Chestertona (1874-1936). W pracy uzasadniam, że angielskiego literata i apologetę można traktować jako filozofa, który opracował swój własny (częściowo eklektyczny, częściowo oryginalny) system. Chesterton był przede wszystkim pisarzem, ale był także nieakademickim filozofem, który w swych esejach wyrażał rozmaite poglądy filozoficzne. Są one rozproszone. W niniejszej pracy postarałem się zebrać je w całość i usystematyzować, porządkując je według głównych dyscyplin filozofii. Są to następujące dyscypliny (odpowiadające kolejnym rozdziałom rozprawy): epistemologia, metafizyka, teologia naturalna, filozofia religii, filozofia dziejów, filozofia człowieka i etyka społeczna. Rozdział pierwszy ma zaś charakter wstępny, charakteryzujący postać samego Chestertona, jak i jego filozofię.

Podkreśliśmy, że pisarz liczył się w środowisku filozofów. Na potwierdzenie tego można wskazać fakt, że W. James zacytował go na początku *Pragmatyzmu*, jak również to, że został zaproszony do dyskusji na żywo z B. Russellem na antenie BBC. Chesterton był niezwykle twórczym i wszechstronnym autorem jako literat, publicysta i eseista. Pisał liczne powieści i opowiadania, wstępy do książek, dramaty, biografie, przez całe życie tworzył poezję. Napisał w sumie ponad 4 tysiące felietonów dla kilku dzienników. Redagował własny tygodnik *G.K.'s Weekly*, jego teksty ukazywały się w takich pismach jak: *The Speaker*, *Illustrated London News*, *Daily News*, *Daily Herald*. Oprócz tego wygłaszał odczyty, brał udział w publicznych debatach, był cenionym mówcą na antenie radia BBC. Ważnym wydarzeniem w życiu Chestertona była jego konwersja do Kościoła katolickiego w 1922 roku.

Zastosowana metoda pracy polega na analizie pism Chestertona pod kątem występujących w nich tez filozoficznych. Próbowałem je odnaleźć, a następnie streścić i skomentować.

Źródła wykorzystane w pracy to przede wszystkim eseje i felietony Chestertona oraz książki traktujące o zagadnieniach światopoglądowych, głównie *Ortodoksja*, *Wiekiusty Człowiek*, *Heretycy*, *Co jest złe w świecie*, *Św. Tomasz z Akwinu*, *św. Franciszek z Asyżu*, a także opracowania jego spuścizny dokonane przez różnych autorów. Spośród nich warto wskazać na takie pozycje jak: J. Rydzewska *G.K. Chesterton, Życie i myśl*, oraz *Chesterton: obrońca wiary*, W. Borowy, *Gilbert Keith Chesterton*. Spośród opracowań anglojęzycznych

istotne znaczenie ma biografia pisarza *Gilbert Keith Chesterton* napisana przez M. Ward, oraz opracowanie amerykańskiego autora Q. Lauera *Philosopher Without Portfolio*.

Z filozoficznych idei Chestertona niektóre są wyjątkowo cenne, a kilka z nich znalazło kontynuatorów. Za najważniejsze i najbardziej oryginalne uważam następujące filozoficzne koncepcje Chestertona:

Po pierwsze, w epistemologii i metafizyce Chesterton łączy zdroworozsądkowy realizm z woluntaryzmem. W dziejach filozofii oba kierunki często się sobie przeciwstawiały. Chestertonowi udało się dokonać ich unikatowej syntezy.

Po drugie, w teologii naturalnej Chesterton zaproponował oryginalny argument za istnieniem Boga – argument z wdzięczności. Stanowi on próbę wyrażenia klasycznego argumentu kontyngencyjnego w kategoriach obiektywnych uczuć metafizycznych. Można dyskutować z tą próbą Chestertona, nie można jednak odmówić jej oryginalności. Co więcej, należy przyznać, że argument Chestertona może bardziej przemówić do zwykłego człowieka niż jego klasyczna wersja.

Po trzecie, w filozofii religii chrześcijańskiej (katolickiej) Chesterton jako pierwszy wyraźnie sformułował apologetyczny trylemat: Jezus był Bogiem, albo szaleńcem albo kłamcą. Trylemat ten niesłusznie przypisuje się C.S. Lewisowi. Chesterton jednak sformułował go wcześniej i bardziej przekonująco. W ten sposób zainicjował on bardzo ciekawą i wciąż trwającą dyskusję, która dotyczy nie tylko kwalifikacji osoby Jezusa, lecz także logicznego problemu argumentacji poprzez wyliczanie i wykluczanie możliwości.

Po czwarte, jeśli chodzi o antropologię i filozofie dziejów, to Chesterton jest przedstawicielem antyświeceniowego nurtu niewiary w postęp. Według niego dzieje człowieka są nie tyle linią wzrostu, ile falą wznoszeń i upadków, w których raz zbliżamy, a raz oddalamy się od ideału. Kryterium oceny różnych formacji kulturowo-ideowych stanowi dla Chestertona ortodoksja katolicka. Opis jej trwania, pomimo prób jej intelektualnego zniszczenia, stanowi najcenniejszy wkład Chestertona do historii idei oraz historiozofii.

Po piąte, oryginalnym wkładem Chestertona do filozofii społecznej był dystrybucjonizm. Głosząc własność dla wszystkich, przeciwstawiał się on nie tylko realnemu kapitalizmowi przełomu XIX i XX wieku (własność prywatna dla nielicznych), ale także socjalizmowi (likwidacja własności prywatnej). Dystrybucjonizm podzielił los wszystkich programów trzeciej drogi w ekonomii, jednak jako idea etyczna (własność prywatna jest prawem każdego człowieka) jest on wciąż wart uwzględnienia.